

Zeemeerminnen en veenfeeksen

Auteur: Robbert Jan Swiers

Illustraties: Erik van Ommen

L E E S									
L	Leeservaring								
	A	B	C	D	E	F	G	H	
A	AVI								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
T	Thema								
	spreekjes; historie								
Toegekend door KPC Groep te 's-Hertogenbosch									

Waar? 8 punten

Aanvulling op Leeslathema's: water, rijk/arm

Genre: sprookje

Aantal bladzijden: 104

1 Korte inhoud

Zeemeerminnen en veenfeeksen bestaat uit vier verhalen:

Verhaal 1: *Het wassende water*

Dit verhaal speelt zich af in een dorp aan de Maas in Limburg. Hans woont daar met zijn grootmoeder. Zijn ouders zijn aan de pest gestorven. Hoog boven het dorp staat het kasteel waar de roofridder woont. Alle schepen op de rivier die passeren, moeten hem tol betalen.

Hans en zijn grootmoeder leven van de vis die ze in de rivier vangen. De rest van het dorp wantrouwt hen: waarom zijn zij aan de pest ontkomen? Komt dat omdat grootmoeder een heks is? De dorpingen hebben haar zien praten tegen de wind, het water en de lucht. En praat ze ook niet met de aardmannetjes?

Op een nacht breekt een hels onweer los. De bliksem zet een van de huisjes in brand. Het vuur verspreidt zich over de andere huizen van het dorp en al snel staat het dorp in lichterlaaie. Maar één huis is aan de brand ontsnapt: het huis van Hans en zijn grootmoeder. Dit voedt de achterdocht van de dorpsbewoners nog meer, ze verdenken grootmoeder van hekserij en heulen met de aardmannetjes. Hans en zijn grootmoeder worden opgepakt en naar het kasteel gebracht. De ridder veroordeelt grootmoeder tot de brandstapel en Hans moet in het kasteel blijven werken. Er is één ontsnappingsmogelijkheid: als Hans voor de ochtend drie dode trollen in de zaal legt, blijft zijn grootmoeder leven. Hans loopt naar de rivier en zegt: 'Help mij, zodat ik mijn grootmoeder kan helpen.' Ineens wordt het water zo glad als een spiegel en direct zweven er twee aardmannetjes boven het water. Ze zeggen dat ze hem zullen helpen, omdat zijn grootmoeder altijd in

hen is blijven geloven. De aardmannetjes halen hulp bij de trollen; zij graven een gang naar het kasteel en breken door de fundamenteën, waardoor grootmoeder kan ontsnappen. Ze brengt haar armen omhoog, prevelt vreemde spreuken en er komt een grote vloedgolf aanstormen. De rivier vernietigt het kasteel met al de inwoners. Alleen Hans en zijn grootmoeder blijven in leven.

Verhaal 2: De schat van Schoneveld

Dit verhaal speelt zich af in de monding van de Westerschelde in de veertiende eeuw. Er leefde eens een arme boer. Hij verbouwde graan, maar hield er weinig van over: eens per jaar kwam de landeigenaar het graan opeisen en de boer hield net genoeg over om de winter door te komen en in het voorjaar weer te zaaien.

Op een dag staat de boer op de dijk en kijkt over de schorren van Schoneveld. Plotse-ling hoort hij: 'Droom je over de schat van Schoneveld?' En de zeemeermin vervolgt: 'Daar waar de zon ondergaat op Schoneveld ligt een schat begraven.'

Eigenlijk weet de boer dat hij een zeemeermin niet kan vertrouwen, maar met de schat kan hij zijn schulden afbetalen en met Johannes naar Walcheren gaan, ontsnappen aan de dwang van pachtsommen van de landeigenaren. Dus volgt hij de zeemeermin over het schor.

Johannes begrijpt niet waarom zijn vader hem niet voor het eten komt halen en maakt zich ongerust. Hij zoekt zijn vader, maar vindt hem niet in het huis en ook niet op de dijk. Als hij mensen op het schor ziet lopen, voelt hij dat zijn vader dáár is. Hij besluit achter zijn vader aan te gaan.

Plotseling voelt hij iets op zijn rug. Het is de Ossaart. Een Ossaart overvalt graag men-sen, brengt ze in moeilijkheden en maakte ze bang. Johannes vraagt aan de Ossaart: 'Wat doe je op mijn rug?' Dat wil de Ossaart niet vertellen, want dat mag niet van de zeemeermin. 'Nu heb je het toch verteld,' zegt Johannes. De Ossaart verklapt dat de zeemeermin zijn vader mee zal nemen en hem later zal opeten. De schat wordt dan ver-deeld tussen de zeemeermin en de Ossaart. Johannes weet de Ossaart om te praten door hem voor te spiegelen dat de zeemeermin de schat zeker niet zal delen.

Even later wordt Johannes lastig gevallen door Jan Haak en zijn zeven helpers. Ook zij willen hem opeten; ze mogen niets van de zeemeermin vertellen, maar verklappen het toch en ze denken dat de schat verdeeld zal worden tussen hen en de zeemeermin. Johannes weet ook hen om te praten.

Johannes komt op het schor ook nog een groot lelijk monster tegen. Hierbij speelt zich hetzelfde af als bij de Ossaart en Jan Haak.

Uiteindelijk komt Johannes bij de zeemeermin en zijn vader. Ze hebben de schat gevonden. Johannes roept de zeemeermin. Ook zegt hij hard (zo hard dat de zeemeer-min het kan horen) tegen de Ossaart, Jan Haak en het monster: 'Jullie helpen me toch?' Hierdoor ontstaat er een ruzie tussen de wezens en de zeemeermin. Ze probeert de wezens nog te kalmeren, maar het is te laat: de zeven helpers hebben honger gekre-gen en storten zich op de zeemeermin. Johannes pakt de schatkist en verdwijnt met zijn vader. Maar ze verdwalen in het donker. Gelukkig komen de dwaallichtjes, normaal leiden ze eerlijke mensen naar de dood, maar nu weet Johannes ze te gebruiken om thuis te komen. Als ze eenmaal thuis zijn, kunnen de dwaallichtjes niets meer doen.

Johannes en zijn vader vertrekken naar Walcheren en Jan Haak, de Ossaart en het wezen leven voort in verhalen.

Verhaal 3: De veenfeeks

Dit verhaal speelt zich af in de veengebieden in het noordoosten van Drenthe. De rijke mensen in de stad kopen turf om in de open haard te verstoken. Sommigen van hen hebben grond gekocht om geld met deze turf te verdienen. Eén van hen is meester Archibald. Hij gaat (op een kwade dag) met zijn zoon Thobias naar zijn land kijken. Archibald vindt het er stinken, maar Thobias is een buitenmens, die de geur van het veen waardeert en zich thuisvoelt in de natuur.

Archibald en Thobias komen aan bij een paar hutten van heideplaggen en turf. Daar woont Kees met zijn dochter Karlijn. Thobias wordt op slag verliefd op haar. Maar meester Archibalds stemming is minder: hij neemt het de man kwalijk dat er een weg is aangelegd, waarlangs de turf vervoerd wordt. Archibald vindt dat de werkmannen met de turf op hun rug kunnen lopen. Als straf neemt hij hun koeien mee. Kees schrikt enorm: hij heeft de melk nodig voor zijn ziekelijke dochter. Ook de dochter probeert Archibald te overreden. Ze kent de koeien bij naam en ze vindt de melk zo lekker. Maar Archibald rukt zich van haar los en geeft Karlijn een klap. Ze valt bewusteloos op de grond.

Thobias neemt het voor het meisje op, maar hij wordt door zijn vader in de huifkar gesleurd. Kees roept de geesten van het veen op om zijn dochter te wreken.

Archibald en Thobias horen in de huifkar een aanzwellend gegrom achter hen. De menner van de huifkar wordt onrustig. Plotseling ziet hij het hoofd van de veenfeeks en daardoor weet hij het zeker: het veen wil wraak. De menner verdwijnt zo snel mogelijk. Archibald kan de dieren voor de kar niet in beweging krijgen. De veenfeeks stuurt Thobias terug naar de hutten; hij laat zijn vader achter en hoort alleen nog maar geblaf. Zou de veenfeeks zijn vader in een hond veranderd hebben?

Verhaal 4: De stem van de zee

Dit verhaal speelt zich af op een klein strookje land, pal naast de zee. De mensen willen het snel omploegen en vee op laten grazen, ook al is het land net aan de zee 'ontsproten en heeft het nog geen fundament'. De mensen bouwen snel een kleine dijk en sluiten de zee zo buiten. Maar de zee wilde meer zand brengen en voelt zich nu gedwarsboemd. Hij wordt woedend, maar hij heeft geduld.

Op het strookje land verschijnen boerderijen en er ontstaat zelfs een dorpje: Grebbe.

Op een van de boerderijen woont Gert. Hij komt niet graag onder de mensen; hij dwaalt liever langs de zee.

Op een dag komt hij terug van zijn dwaaltochten en loopt naar het huis van de heer. Daar luidt hij de klok, die mensen waarschuwt voor gevaar. Tot de toegestroomde mensen zegt Gert: 'Volgende week maandag is het springvloed. De dijk zal breken en iedereen zal verdrinken. Zorg dat je weg komt uit de polder.'

De mensen geloven hem niet. Ze vinden de dijk sterk genoeg. Maar Gert legt uit dat de zee boos is en er elke dag een teken zal komen. Iemand gaat de dijk controleren, maar die lijkt in orde.

De eerste dag vertrekken padden, kikkers en salamanders uit de polder in de richting van de oude zeedijk. Weer waarschuwt Gert voor de springvloed. Iemand gaat de sloten en putten controleren, maar daar is niets aan de hand.

Op de tweede dag blijkt het water in de sloten en putten zout geworden. Op de derde dag blaast er een enorme windstoot over het eiland. Het haantje van de kerk breekt en

meteen daarna is het weer windstil. Weer waarschuwt Gert voor de springvloed. Op de vierde dag betreft de lucht. Hij kleurt dofgroen, alsof er onweer nadert. De meeuwen trekken van de zee naar het land. En weer willen de mensen niet uit de polder vertrekken. Het is hun polder en 'dat liet je niet zomaar in de steek'. De heer vertrekt wel uit de polder en neemt zijn bezittingen en bedienden mee.

De zee komt de polder in en verzwelgt de mensen, dieren en boerderijen.

En Gert? Sommigen menen hem nog wel eens te zien zitten op de kop van een golf, als een koning op zijn troon.

2 Villa-aspecten

2a Inleidend tekstje

(De teksten met een grijze achtergrond komen uit het boek. De paginacijfers staan erbij.)

Zeemeerminnen en veenfeeksen wordt ingeleid met de volgende tekst:

Welkom!

Welkom allemaal! Ga zitten, wriemel net zo lang met je armen en benen tot je een lekkere houding hebt gevonden, doe je ogen een beetje dicht en laat je meevoeren naar de wereld van verhalen over vervlogen tijden, met merkwaardige wezens in vergeten landschappen.

Sprookjes, mythen, sagen en legenden lopen hier door elkaar heen, dus wie weet of ze echt zijn gebeurd. Ik weet het in ieder geval niet, ik vertel ze alleen maar door, zoals verhalenvertellers dat al eeuwen doen. Nu schrijven we ze op, maar vroeger werden ze verteld, van vader op zoon, van moeder op dochter. Soms werden ze een beetje veranderd, maar het hart van het verhaal bleef altijd hetzelfde. De verhalen in dit boek hebben allemaal iets met water te maken en spelen zich af door heel Nederland.

Zit iedereen lekker? Laten we dan beginnen.

Begrijpen de kinderen waarom de schrijver de inleiding zo laat beginnen? Waarom moeten de armen en benen in een lekkere houding en de ogen een beetje dicht? Zo kan je toch niet lezen!

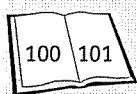
En begrijpen de kinderen waarom de schrijver eindigt met 'Laten we dan beginnen'. We lezen het boek toch alleen! Waarom gebruikt de schrijver toch het woord 'we'?

De schrijver spreekt over sprookjes, mythen, sagen en legenden. Kennen de kinderen deze woorden? En als ze onbekend zijn, hebben ze dan een idee wat de woorden zouden kunnen betekenen? (Zie ook kennis van genres, blz. 118.)

De schrijver zegt: 'Ik vertel ze alleen maar door'. Wat zou hij met die zin bedoelen? Waarom zou hij deze zin opgeschreven hebben?

2b Villa Alfabet

Speelzolder

Ook in deze eeuw kunnen er overstromingen zijn.

Stel je voor:

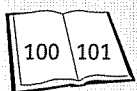
Het verhaal van het wassende water speelt zich in dit jaar af.

Wat zou er anders zijn? Wat zou er hetzelfde zijn?

Kunnen de lezers zich een overstroming voorstellen? Wonen ze in een gebied waar een overstroming gemakkelijk kan plaatsvinden? Of hebben ze zelf wel eens een overstroming meegemaakt? Zijn er in de familie verhalen(!) die te maken hebben met overstromingen (b.v. Zeeland 1953)?

Kunnen ze zich foto's of filmbeelden van een overstroming herinneren? Wat weten ze daar nog van?

En wat voor verschillen zien zij tussen overstromingen nu en vroeger: wat betekent het voor de slachtoffers, wat betekent het voor de schade die ontstaat, hoe snel kan de schade nu gerepareerd worden, hoe snel kunnen nu de slachtoffers geholpen worden, wat gebeurt er nu met kinderen die hun ouders verliezen en wat zou er toen met deze kinderen gebeurd zijn?

Taalkamer

In *Het wassende water* staan de volgende zinnen:

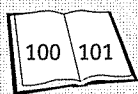
'Hij had een enorme zwarte baard en lang haar, dat in grote golven over zijn schouders viel. Zijn wambuis was rood met een gouden arend erop gestikt. Aan zijn riem hing een machtig zwaard en zijn voeten staken in schoenen met zilveren gespen en vol edelstenen.'

Weet jij nu wie er bedoeld wordt? Waarom zou de schrijver het zo opgeschreven hebben?

Waarschijnlijk kunnen de lezers snel herkennen dat de ridder van de burcht aan deze beschrijving voldoet. Kunnen ze aanwijzen welke woorden wijzen op de grootte van de man (enorm, lang haar en grote golven); welke woorden wijzen op de indruk die de ridder wil maken (gouden arend op zijn wambuis, machtig zwaard en schoenen met zilveren gespen en vol edelstenen)? Begrijpen ze nu waarom de schrijver het zo opgeschreven heeft?

En op wie moest de ridder indruk maken? Op de dorpelingen (en waarom dan) of ook op de lezers (en waarom dan)?

Waren de kinderen zelf onder de indruk toen ze dit stukje lazen?

De 'even-alleen-zijn'-kamer

Thobias was verliefd. 'Hij voelde een brok in zijn keel, een steen in zijn maag en tranen achter zijn ogen.'

Voelt verliefdheid zo?

Zijn vader slaat het meisje tegen de grond en pakt Thobias bij zijn schouder en sleurt hem de huifkar in.

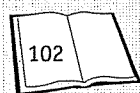
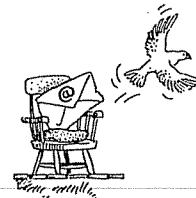
Hoe zou Thobias zich voelen?

Hebben de lezers al ervaring met verliefdheid? Hoe zouden zij het gevoel van verliefdheid willen omschrijven? Ook met lichamelijke ervaringen: vlinders in de buik, zweten de handen, blozende wangen, een licht gevoel in het hoofd? Of zouden zij dat anders beschrijven?

En wat vinden zij van de reacties van Thobias? Een brok in de keel (waarvan dan?), een steen in de maag (waarom zou hij dat zo goed voelen?) en tranen achter zijn ogen (is hij verdrietig en waarom?).

Dan sleurt zijn vader hem de huifkar in. Hoe zou Thobias zich voelen? Zou dat ook (lichamelijke) reacties hebben: een hart vol woede, gebalde vuisten, pijn in de buik? Zou hij vinden dat hij naar zijn vader moet luisteren en voelt hij zich klein? Of zou hij ongerust zijn over het lot van Karlijn?

Robbert Jan Swiers heeft aan de lezers een e-mail gestuurd.
De tekst luidt:

Van: swiers@zeelandnet.nl

(of mail via: villa@maretak.nl)

Aan: <alle lezers van Villa Alfabet>

Onderwerp: Zeemeerminnen en veenfeeksen

Als ik op mijn zolderkamer aan het schrijven ben en de wind huilt rond het huis, de regen klettert hard op de dakramen en ik moet de verwarming hoger zetten, dan kom ik in de sfeer om sprookjes te schrijven. Dan is het ook niet vreemd dat ik meteen moet denken aan verhalen vol huilende winden, klapperende luiken, over de dijk slaande golven (ik woon dicht bij de zee) en verdronken dorpen.

Dat heb ik ook als ik over het strand of de duinen loop (wat ik graag doe) en naar de zee kijk. De ene dag is ze rustig, de andere dag wild opgezweept, als een kokende pan water waar de schepen op dansen. Het is niet zo moeilijk om me dan voor te stellen dat er vreemde wezens op de golven tronen, door de wolken zweven of zelfs aan mijn benen trekken. Schichtig kijk ik achterom. Er zou toch geen...? Gelukkig hel-

pen mijn vrouw en kinderen me dan uit de droom en brengen me weer terug naar de werkelijkheid. Gelukkig? Soms is dromen wel lekker en wil je helemaal niet worden wakker gemaakt. Ik hoop dat je ook niet wakker wordt als je mijn sprookjes leest, maar lekker weg kunt zakken in die vreemde werelden vol bizarre wezens waar onze volksverhalen zo vol mee zitten. Ik vertel ze graag, vooral als de wind rond het huis huult, de regen hard tegen de dakramen klettert en de verwarming wat hoger moet.

Luister je mee of lees je de verhalen zelf?

*Dag, met hartelijke groet van
Robbert Jan Swiers*

Robbert Jan Swiers vertelt in de e-mail hoe hij in de sfeer van de verhalen komt: de wind huult rond het huis, de regen klettert hard op de dakramen en de verwarming moet hoger gezet worden. Dan denkt hij aan klapperende luiken en golven die over de dijken heen slaan.

Zou de schrijver de laatste tijd nog vaak van dit soort verhalen hebben kunnen schrijven? In welk stukje van Nederland zou Robbert Jan Swiers wonen? (Misschien noemen kinderen Zeeland, de provincie waar de auteur daadwerkelijk woont.)

Snappen de kinderen (nu ze dit weten) meer gebeurtenissen uit het verhaal, bijvoorbeeld het verhaal over de schorren?

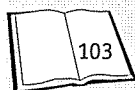
In welke sfeer zou een schrijver kunnen komen bij dagen vol zon of mistige ochtenden, een wit landschap vol sneeuw?

2c Vragen naar aanleiding van de Villaatjes

Na elk verhaal staan in het boek de Villaatjes afgedrukt. De vragen die daarbij horen en achter in het boek staan, zijn hieronder weergegeven.

Als u met de kinderen over het boek praat nadat ze het hebben uitgelezen, neem dan een selectie uit de vragen met hen door. Laat in eerste instantie de kinderen kiezen over welke vragen ze willen praten. Vraag dóór als er niet zo veel uitkomt. Vraag vooral weer naar eigen ervaringen en gevoelens in situaties die de kinderen zelf hebben meegemaakt. Let op: er bestaat niet altijd één juist antwoord. Het gaat om het denken over taal, gevoel en verhaal.

U kunt er ook voor kiezen om de vragen meteen te bespreken als het verhaal waarop de vragen betrekking hebben, gelezen is.

Vragen na 'Het wassende water', bladzijde 32

1 De grootmoeder van Hans zei: 'Weet, jongen, dat goede tijden zich afwisselen met kwade. Schrik niet van wat er gaat gebeuren, want het komt goed. Houd moed wanneer je die dreigt te verliezen en geloof in de verhalen.'

Is dat nu ook zo?

Wat vinden de kinderen van deze wijsheden? Wisselen goede tijden zich af met kwade? Wat zou je eigenlijk goede tijden kunnen noemen? Is goed als het financieel of economisch goed gaat? Of betreft het de gezondheid of plezier in het leven? Kunnen alle mensen wel moed houden? En in welke verhalen moet je dan geloven? Hoe helpen verhalen dan in moeilijke tijden? Hebben de kinderen zelf wel eens moed geput uit een verhaal?

2 De mensen in het dorp verweten grootmoeder dat ze 'heult met de aardmannetjes'. Hadden de mensen gelijk?

Hadden de dorpsbewoners wel een bewijs hiervoor? Hebben ze gezien dat grootmoeder dat deed? Mag je zoiets dan zomaar zeggen? Of was het wel vreemd dat juist het huis van grootmoeder niet verbrandde?

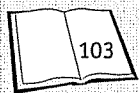
Kun je begrijpen waarom de dorpsbewoners dachten aan 'heulen met de aardmannetjes'? En hebben ze aan het einde van het verhaal toch gelijk: grootmoeder heeft immers contact met de aardmannetjes?

3 Zo zagen de trollen eruit:

'Ze hadden een bruine, leerachtige huid, vol wratten en puistjes en dikke, stevige haren. Hun lange, zwarte haar viel in slijmerige slierten over hun rug, hun handen en voeten waren groot en telden zes vingers en tenen en ze droegen enkel een lendendoek, die, volgens de verhalen die Hans had gehoord, was gemaakt van mensenhuid.'

Zou jij nog iets griezeligs erbij kunnen bedenken?

Hoe vinden de lezers deze beschrijving? Welke woorden vinden ze griezelig? Door welke woorden probeert de schrijver het griezelig te maken? Met welke andere beschrijvingen (die hierboven niet genoemd worden) kunnen ze ook iets griezeligs maken? Als de kinderen het moeilijk vinden om er nog iets griezeligs bij te bedenken dan kunt u ze helpen met de volgende vragen: Zijn er enge dingen te bedenken die te maken hebben met het uiterlijk? Met de kleding? Met dingen die ze bij zich hebben? Of met dingen die ze doen?

Vragen na 'De schat van Schoneveld', bladzijde 59

1 Waarom ging vader met de zeemeermin mee? Wat zou jij gedaan hebben?

Vader gaat met de zeemeermin mee. Weten de kinderen nog welke afwegingen hij maakte: hij weet dat hij een zeemeermin nooit moet vertrouwen; maar hij is ook geïnteresseerd in de schat. Als hij geld heeft, kan hij weg, dan betaalt hij al zijn schulden aan die heren van de Sint-Baaf en gaat hij met Johannes naar Walcheren.

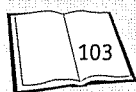
Wat zou de lezer gedaan hebben op dat moment? (Dus voordat je ervan uit kan gaan dat het avontuur goed afloopt).

2 Johannes praatte alle dieren om. Waarom deed hij dat op die manier?

Johannes praat steeds op eenzelfde manier tegen de dieren en wezens. Weten de kinderen nog wat hij steeds zegt? ('De zeemeermin houdt de schat voor zichzelf en die gaat echt niet met jou delen' (blz. 43)) en hij doet ze een nieuw voorstel: 'Als je meegaat, kun je zien of de zeemeermin zich aan haar woord houdt.'

Bovendien doet hij alsof hij zelf geen belang heeft bij de schat: 'Ik heb geen schat nodig, ik wil alleen mijn vader terug.' Wat vinden ze van die manier? Wat was er zo slim aan? En waarom traptten alle wezens er in?

Vragen na 'De veenfeeks', bladzijde 77

1 Meester Archibald vond de aanleg van de weg tijdverspilling.
Welke denkfout maakte hij?

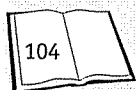
Het maken van de weg kost natuurlijk tijd. In die tijd kon er geen turf opgehaald worden. Dat kost meester Archibald geld, want hij verkoopt daardoor minder. Maar later kan er sneller turf vervoerd worden doordat er wagens gebruikt kunnen worden. En sneller vervoer zorgt voor meer turf en daardoor voor meer geld voor meester Archibald. Maar dat ziet hij niet.

2 'Zo zwart heb ik nog nooit een ziel gezien,' zei de veenfeeks.
Wat vind jij hiervan?

Begrijpen de lezers het woord 'ziel'? Kan een ziel zwart zijn? Vindt de lezer dat meester Archibald een zwarte ziel zou kunnen hebben? Welke kleuren zou een ziel nog meer kunnen hebben? En wat zou dat dan zeggen over het karakter van iemand?

3 Thobias ging naar het meisje en keek niet om naar zijn vader.
Hij hoorde nog wel een zacht gereutel dat langzaam wegstierf.
Kun je zo afscheid van je vader nemen?

Zouden de lezers zo met hun vader omgaan? Maar waarom zou Thobias dit wel doen? Vinden de kinderen dat Thobias zijn vader zomaar in de steek mag laten?

Vragen na 'De stem van de zee', bladzijde 99

1 Toen was 'het lezen niet voor gewone mensen', las je in het begin van het verhaal. En nu, hoe is dat in onze tijd?

Hoe staat het nu met het lezen? Is het lezen voor alle mensen? Kunnen alle mensen lezen? Lezen ook alle mensen? Lezen alle mensen hetzelfde? En wat zouden gewone mensen nu doen?

Misschien kunnen ze eens aan hun ouders/grootouders vragen of lezen vroeger positief werd beoordeeld als tijdsbesteding. Vaak moest tijd nuttig besteed worden aan werkjes en werd lezen gezien als 'niets doen'. Wat vinden de kinderen van die opvatting?

**2 Gert waarschuwde elke dag. En toch bleven de mensen.
Waarom gingen ze niet weg?**

Begrijpen de kinderen waarom de mensen toch bleven? Als ze niet zelf op een idee komen dan zou u ze kunnen helpen met de volgende vragen: Komt het doordat ze niet konden geloven dat Gert de toekomst goed zou voorspellen? Bleven ze geloven dat de dijk wel sterk genoeg was? Wilden ze hun eigen land en boerderij niet in de steek laten? Hadden ze geen geld om ergens anders te beginnen?

3 De heer van de polder vertrok; waarom hij juist wel?

De heer vertrok. Wat vinden de lezers hiervan? Hij zei steeds tegen de mensen dat er niets aan de hand was. Maar toen hij vertrok waarschuwde hij de boeren niet. Vinden de kinderen dat hij de boeren toen had moeten waarschuwen? En waarom vertrok de heer van de polder juist wel en de boeren niet? Was hij slimmer, banger of wilde hij zijn land wel in de steek laten?

3 Extra verdieping

3a Praten over taal en gevoel

Bij het verhaal: Het wassende water

Bij dit verhaal kunt u de volgende onderwerpen gebruiken om verder te praten over het verhaal:

Het boek spreekt over verhalen uit het waterrijk. Herkennen de kinderen de stukken water-rijk. Vinden ze dat dit klopt in de verhalen in het boek? Vinden ze Nederland nu een waterrijk?

Het verhaal (en ook de andere teksten) spelen in een andere tijd. Waaraan kun je als lezer zien dat de verhalen niet in deze tijd zijn? De schrijver maakt natuurlijk duidelijk dat het oude verhalen zijn, maar kunnen ze dit ook aan andere dingen zien? Dingen die mensen doen? Kleding? De beschrijving van de huizen?

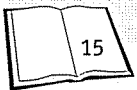
Kunnen de kinderen zich ook wat anders voorstellen: wat zou de inhoud van verhalen zijn die in de toekomst spelen? Wat zouden de mensen in een dergelijk verhaal doen? Waar zouden ze wonen? Welke elementen zouden er in zo'n verhaal voorkomen? Zouden er ook andere wezens in voorkomen dan mensen en dieren?

In het verhaal komen ook 'bijzondere' taal en beschrijvingen voor:

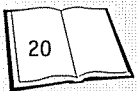
De oma van Hans gaat 's nachts op stap en komt in de vroege ochtend terug met 'een licht in haar ogen dat wel van de sterren leek te komen'.

Hoe zou dit licht eruitzien? En waarom zou oma dat licht in haar ogen hebben? Kunnen de kinderen zich een situatie voorstellen, waarbij zij ook zo'n licht in hun ogen hebben?

De bliksem sprong als een blinde kikker door de lucht.

Hoe zou een blinde kikker springen? Vinden de kinderen dit een goede vergelijking? Kunnen ze zelf andere vergelijkingen maken, hoe bliksem zich manifesteert?

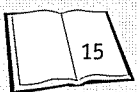

Er klonken kreten in de hal, rauwe kreten, van mensen die een brandstapel in het vooruitzicht hadden en zich daarop verheugden.

Wat vinden de kinderen daarvan: je verheugen op een brandstapel? Herkennen ze dat ook in deze tijd? Denk bijvoorbeeld aan ramptoerisme: mensen die naar een rampplek gaan om het onheil te kunnen zien; lange files op de tegenoverliggende rijbaan bij een ongeluk en drommen mensen die kijken bij een brandend huis.

In het boek komen misschien ook woorden voor die kinderen niet kennen of juist door het boek zijn leren kennen. Laat bijvoorbeeld nog eens terug kijken naar magiër (bladzij 11, daar staat 'hij zou een magiër zijn, iemand die zich inliet met zwarte kunsten'), lemen huizen (ook op bladzij 11) en smiespelen (op bladzij 19: 'Maar hekserij wel, oh, heer', smiespelde de vrouw. Ze fleemde en weefde haar woorden tot een koord waar zelfs de roofridder gevoelig voor bleek.)

Er is ook een voorbeeld van taal en geluid:

Het geknetter van de vlammen werd soms overstemd door de rollende donder en de krakende bliksem.

Kennen de kinderen nog meer woorden die geluid maken? (piepen, ritselen, kraken) Kennen de kinderen ook woorden die het geluid van het weer weergeven? Kan het weer geluid geven? (knerpende sneeuw, ruisende wind, huilende wind, rommelend onweer)

En er is ook een voorbeeld van taal en beeld: ogen worden beschreven als: 'diepe zwarte gaten waar ergens in de verte een fel licht in brandde'.

Zien de lezers daar de tegenstelling in? (donker en licht, dichtbij en veraf) Welk gevoel hebben de kinderen bij deze zin? Welke woorden zorgen voor dat gevoel?

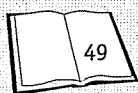
In het verhaal is het gedrag van de ridder wellicht bijzonder. Wat vinden zij van zijn gedrag? Lijken er niet allerlei tegenstellingen bij hem aanwezig? Hij wordt magiër ge-

noemd, maar zou hij echt een magiër zijn? Hij herkent het onweer als gewoon onweer (zie bladzij 16), maar toch veroordeelt hij de grootmoeder tot de brandstapel. De ridder leek zo sterk, maar was hij zelf ook niet bang voor de aardmannetjes?

Bij het verhaal: De schat van Schoneveld

Hierbij kunt u aandacht besteden aan de volgende taal:

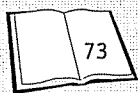

De rillingen liepen Johannes over zijn rug, alsof er een paling onder zijn wambuis kronkelde.

Vinden de lezers dat deze zin duidelijk maakt wat er aan de hand is? Past de zin bij het verhaal van Schoneveld?

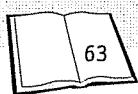
Bij het verhaal: De veenfeeks

Ook bij dit verhaal kunt u aandacht besteden aan opmerkelijke taal.

Haar ogen brandden als kolen in haar hoofd en keken dwars door je heen.

Welk gevoel krijgen de lezers bij deze zin? Welke woorden zorgen voor dit gevoel?

Het veen stonk als de buik van een dood varken.

Welke woorden zouden de lezers gebruiken als ze duidelijk moesten maken dat het veen heerlijk ruikt?

Een ander onderwerp wat u met de kinderen zou kunnen bespreken is de tegenstelling tussen Thobias en zijn vader. Thobias is gevoelig; hij is het liefst een buitenmens; hij heeft geen last van de lucht in het veen en hij heeft een ander contact met de mensen in het veen. Zien de lezers een paar van deze tegenstellingen? Welke persoon vinden zij het aardigst?

3b Kennis van genres

Deze verhalenbundel valt onder het genre sprookje. Maar sommige verhalen hebben duidelijk een historische component. Kunnen de kinderen herinneren welke onderdelen zij herkenden uit geschiedenisverhalen?

Denken ze dat sommige of alle verhalen echt gebeurd kunnen zijn? Er worden in sommige verhalen bestaande plaatsnamen gebruikt. Maakt dat de verhalen 'echter'? Welke (bestaande) plaatsnaam vinden zij een goede naam voor zo'n soort verhaal?

Zitten er in de verhalen ook nog onderdelen die fantasie zijn? Kunnen de verhalen zich ook in het nu afspelen? Wat zou er dan anders zijn? Wat zou er hetzelfde zijn?

Robbert Jan Swiers zegt in zijn voorwoord: 'Sprookjes, mythen, sagen en legenden lopen hier door elkaar heen, dus wie weet of ze echt gebeurd zijn.'

Hadden de kinderen het laatste gedeelte van de zin verwacht? Wat vinden ze van die

opmerking van de auteur? Robbert Jan Swiers noemt vier genres, waarvan sommigen inderdaad teruggaan op historische feiten.

De *sage* is een volksvertelling die een kern van (historische) waarheid bevat, maar door overlevering zijn waarheid en fantasie versmolten. Ook de *legende* (een religieus volksverhaal van stichtelijke aard) steunt op historische gegevens. Onderwerp is dikwijls het leven van heiligen. Sprookjes zijn fantasievertellingen, waarin overigens ook bepaalde (emotionele) waarheden aan bod komen. *Sprookjes* kunnen zowel overgeleverd zijn (volkssprookje) of literair (cultuur-, kunstsprookje). In *mythen* tenslotte spelen goden (in de oertijd) een belangrijke rol; mythen handelen vooral over het ontstaan van hemel en aarde en geven antwoord op vragen als: waar komt het kwaad vandaan? Hoe loopt het af met de wereld? Hoe is de mens ontstaan? Enz.

3c Praten over illustraties

Wanneer het kind het Boekprofiel heeft ingevuld, neemt u dit erbij. Vond hij/zij de tekeningen van Erik van Ommen goed passen bij het verhaal? Laat de kinderen vertellen waarom zij 'ja', 'weet niet' of 'nee' invulden.

Vraag verder wat zij van de illustraties vinden, ook los van het verhaal. Spreekt de tekenstijl hen aan? Wat vinden ze aantrekkelijk in de tekeningen? Laat ze vertellen of de kinderen en situaties op de tekeningen 'levensecht' (realistisch) zijn. Zouden het ook foto's geweest kunnen zijn?

Kunnen ze vertellen hoe de illustrator tekent: veel lijntekeningen, veel ingekleurde vlakken, of een combinatie daarvan.

Vergelijk met de kinderen de tekeningen in dit boek eens met die in een ander boek. Zoek een boek uit waarin de illustrator een heel andere stijl van tekenen heeft. Laat de verschillen in tekenstijl benoemen. Let op zaken als: grote lijnen – details, bijna alleen lijnen – vlakken, realistisch – schetsmatig, sfeer die de tekeningen oproepen.

De omslagillustratie

Kunnen de lezers hier zien dat de verhalen in het verleden spelen? (Door de kleding? Door de vorm van de wandelstok?) Waarom zou de tekenaar deze kleuren gebruikt hebben? Waarom zou hij de lucht zo donker gemaakt hebben? Waarom zou het gezicht zo getekend zijn? Welke gedachten hebben de lezers bij dit gezicht? Armoede? Wijs de kinderen (als ze dit al niet zelf gezien hebben) ook op de versleten en verstelde kleding en op de lange nagels. Welk gevoel roept de tekening bij ze op? Bij welk verhaal zou deze tekening horen? Waarom denken ze dat? Laat ze ook eens kijken naar de tekening op bladzijde 74.

Tekening op bladzijde 8 en 9

Welke elementen herkennen de kinderen? Bijvoorbeeld Hans en zijn grootmoeder aan de rivier? De zwevende aardmannetjes? De trollen en het kasteel op de top van de heuvel? Komt deze tekening echt in het verhaal voor? Waarom zou de illustrator het toch gemaakt hebben? Wie zijn er op de tekening vrolijk (eigenlijk iedereen) en hoe komt dat?

Tekening op bladzijde 18

Wat vinden de kinderen van deze tekening? Hoe heeft de illustrator ervoor gezorgd dat

de kasteelheer er indrukwekkend uitziet? (alles is groot en breed, zelfs de tekening vult de hele bladzij. Er is een grote baard, handen en handschoenen en de ridder draagt een riem, mes en zwaard).

Tekening op bladzijde 24

Stel dat de kinderen aan iemand moeten vertellen hoe trollen eruitzien. Hoe zouden de kinderen de trollen dan willen omschrijven? En kijk eens hoe de schrijver dat doet: 'Zo middenin de nacht leken het wel stompen van oude bomen die tot leven waren gekomen. Ze hadden een bruine, leerachtige huid, vol wratten en puisten en dikke, stevige haren. Hun lange, zwarte haar viel in slijmerige slierten over hun rug, hun handen en voeten waren groot en telden zes vingers en tenen en ze droegen enkel een lenden-doek, die, volgens de verhalen die Hans had gehoord, was gemaakt van mensenhuid. Ze torenden boven hem uit, zeker meer dan twee meter groot' (blz. 24).

Passen de beschrijving en de tekening bij elkaar? Wat vinden de kinderen het engst: de tekening of de beschrijving?

4 Verwerking

Er zijn kopieerbladen die verwerkingsactiviteiten bieden:

- 4a Boekprofiel;
- 4b brief aan Thobias;
- 4c 'Eigen mening'-blad;
- 4d Schrijfopdracht;
- 4e Titelblad.